

A VÁLLALKOZÓI KÉSZSÉGEK HATÁSA A GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FEJLŐDÉSRE

THE IMPACT OF ENTREPRENEURIAL SKILLS ON ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT

A gazdaság sok szegmense számára kiemelten fontos, hogy minél több vállalkozó tevékenykedjen a piacon pozitív hatásai miatt. Jelen tanulmány célja, hogy egy szakirodalmi áttekintés keretében megvizsgálja a vállalkozói készségek hatásával kapcsolatos diskurzusokat. Három fő témakör rajzolódott ki, melyek mentén a tanulmány struktúrája kialakult. Az első azon területek, amelyekre képesek hatni a vállalkozók, valamint azon készségek, amelyek segítségével el tudják ezt érni. Második téma a vállalkozói készségek megjelenése és alkalmazása egyéb területeken. Végezetül a tanulmány az említett vállalkozói készségek oktathatóságának kérdését helyezi középpontba. Az írás ezzel a három kérdéskörrel foglalkozik, majd végül összefoglalja a vizsgált szakirodalmak legfőbb üzeneteit és ezzel rávilágít arra, hogy a vállalkozók támogatása kiemelten fontos a gazdaság, a társadalom és sok más terület számára.

Kulcsszavak: vállalkozók, vállalkozói készségek, vállalkozói tevékenység, hatások, oktatás

Entrepreneurial activities are fundamental for several segments of the economy. This study aims to investigate the discourse related to the effects of entrepreneurial skills using a literature review. The structure of the study is based on three themes formed by the content of the selected studies. The first theme concerns the areas in which entrepreneurs can make an impact using their skills. The second theme introduces additional areas in which entrepreneurial skills can also be useful. The third theme focuses on the teachability of entrepreneurial skills. Finally, the study summarises the most important messages of the literature and highlights the fact that supporting entrepreneurs is crucial for the economy, society, and other areas.

Keywords: entrepreneurs, entrepreneurial skills, entrepreneurial activity, effects, education

Finanszírozás/Funding:

A tanulmány az FK 127972 számú, „Az üzleti képzés jövője” elnevezésű OTKA-projektek keretében készült. This paper was prepared as part of the project ‘The future of business education’ funded by National Research, Development and Innovation Office, Hungary (FK 127972).

Szerző/Author:

Szendrei-Pál Eszter^a (szendrei-pal.eszter@uni-bge.hu) tudományos segédmunkatárs

^aBudapesti Gazdasági Egyetem (Budapest Business School) Magyarország (Hungary)

A cikk beérkezett: 2023. 01. 09-én, javítva: 2023. 03. 16-án és 2023. 05.01-jén, elfogadva: 2023. 05. 02-án.

This article was received: 09. 01. 2023, revised: 16. 03. 2023 and 01.05. 2023, accepted: 02. 05. 2023.

A hogyan azt Čapieně & Ragauskaitė (2017) és Boldureanu, Ionescu, Bercu, Bedrule-Grigorut, & Boldureanu (2020) is állítják, a vállalkozások kulcsfontosságú tényezők a sikeres gazdaságban, ugyanis hatással vannak annak növekedésére. A kérdés már csak az, hogy ezt a hatást hogyan érik el? Számos szakirodalom magyarázza ezt a jelenséget a vállalkozói készségekkel. Ezek közül Obschonka (2016) kiemeli, hogy a vállalkozói készségek meglehetősen fontosak a gazdaságban, hogy azt gyakran a XXI. század készségeként is emlegetik. Bejinaru (2018) kutatásából pedig az is kiderül, hogy a vállalkozói készségek az úgynevezett

általános készségek („*generic skills*”) részét képezik. Továbbá Obschonka (2016) kutatásából látható, hogy a vállalkozók a gazdaság fejlesztésén túl képesek még hatni a társadalom fejlesztésére is lokális, regionális és globális szinten készségeik segítségével. Mindezekon kívül Krenyácz és Rana (2022) szerint a vállalkozások vezetői képesek javítani a teljesítményt, valamint hozzájárulni a pozitív és fenntartható szervezeti változáshoz. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy ezt a világméretű hatást legtöbbször nem tudatosan teszik a vállalkozók (Čapieně & Ragauskaitė, 2017). Sokan úgy tekintenek arra, mint vagyonszerzési lehetőségre

(Bauman & Lucy, 2021) és a világ formálása ennek csak egy mellékhatása.

Jelen tanulmány célja, hogy egy szakirodalmi áttekintés alapján megvizsgálja, hogy a vállalkozók hogyan tudják elérni a világra gyakorolt hatásukat készségeik segítségével, akár tudatosan, akár nem tudatosan teszik ezt. Ennek megfelelően kutatási kérdésem az, hogy milyen diskurzusok jelentek meg a vállalkozói készségekről 2015 és 2020 között a nemzetközi szakirodalomban?

Először a gyűjtött tanulmányok keresési módját ismerteti a dolgozat, majd a következő három részben a szakirodalmak legfőbb üzeneteinek feldolgozása következik. Az első téma során azok a területek kerülnek középpontba, amelyekre a vállalkozók képesek hatni, valamint azok a készségek, amelyekkel képesek ezt elérni. Ez a rész választ ad majd arra, hogy mit, hogyan és mivel képesek befolyásolni a vállalkozók. A második téma olyan további területeket mutat majd be, amelyekhez nem kapcsolódnak szorosan a vállalkozók, de a készségeik megléte ott is nagy szerepet játszik. Ebben fény derül arra, hogy hol képesek még érvényesülni a vállalkozói készségek hatásai. Végezetül a harmadik téma az említett készségek oktatása lesz. Ezzel kapcsolatban a cikk válaszol arra a kérdésre, hogy az oktatási rendszer hogyan tudja támogatni ezeknek a hatásoknak az elérését a készségek szakszerű oktatásán keresztül. A tanulmány konklúziója összegzi az ismertetett szakirodalmak legfőbb üzeneteit. Továbbá kiegészíti a vállalkozói készségek hatásainak csoportosítását, valamint a további lehetséges kutatási irányokat és a jelenlegi kutatás korlátait is.

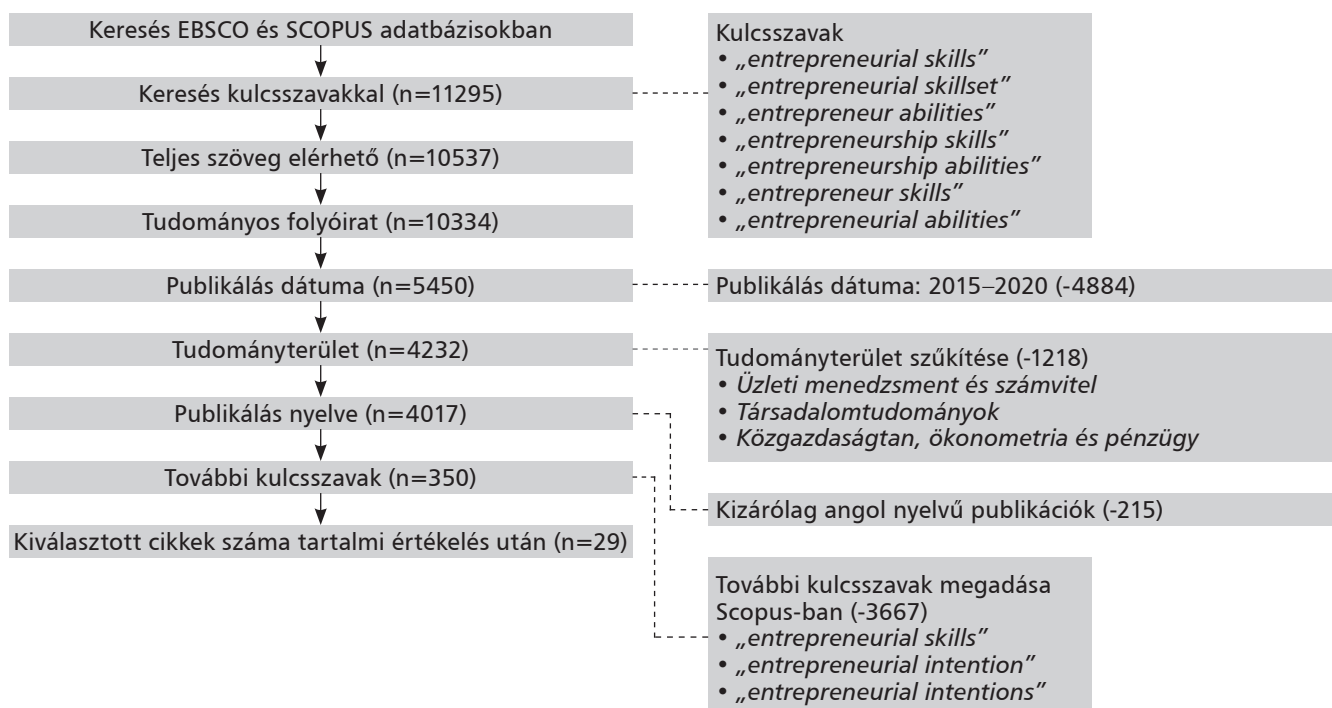
Módszertan

Ebben a részben a kutatás során használt tanulmányok gyűjtésének módját, valamint az alkalmazott kritériumok részleteit ismertetem. Tekintettel arra, hogy a keresés szigorú feltételek mentén zajlott, indokoltnak tartom a folyamat részletes leírását. Ez azt a célt támogatja, hogy egyértelmű legyen a kiválasztott tanulmányok forrása, valamint az is, hogy azok milyen szempontok alapján kerültek kiválasztásra. Továbbá bemutatom a tanulmányok legfőbb jellemzőit is annak érdekében, hogy a feldolgozott anyagok részleteivel kapcsolatban minél több információval szolgáljak.

A szakirodalmi áttekintés során használt anyagokat a Scopus és az EBSCO adatbázisokban végrehajtott részletes kereséssel értem el. A gyűjtés 2020 ősztörtént. A keresés során számos kritériumot alkalmaztam annak érdekében, hogy a kutatás szempontjából releváns tanulmányokat vizsgáljak. Első lépésként meghatároztam a kapcsolódó keresési kulcsszavakat, majd azok alapján indultam neki a keresésnek. Ennek eredményeként 11295 cikket kaptam. A találatokat tovább szűkítettem a teljes terjedelmükben elérhetőkre, valamint azokra, amelyek valamely tudományos folyóiratban jelentek meg. Mivel még így is több, mint 10000 találat volt, további szűrőket alkalmaztam. Az első ilyen kritérium az időtáv volt. A téma népszerűsége miatt rengeteg kutatás érhető el a témában, ezért a választásom egy szűkebb időszakra esett, így kizárólag a 2015 és 2020 között megjelent anyagokat vontam be a keresésbe. Ezután a tudományterületet szűkítettem le üzleti menedzsment és számvitel, társadalomtudományok, valamint gazdaság és pénzügy területekre. Ennek

1. ábra

A tanulmányok gyűjtésének folyamata és az alkalmazott kritériumok

Forrás: saját szerkesztés

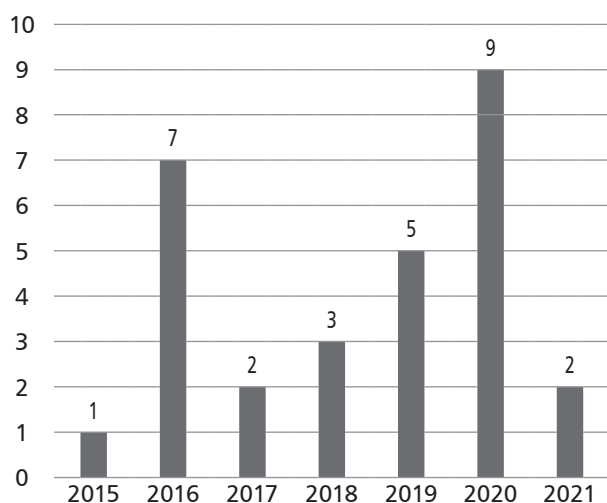
a keresésnek az eredménye még mindig 4232 volt, viszont több olyan is szerepelt köztük, amely nem angol nyelven íródott. Kiegészítettem a szűrést a kizárólag angol nyelvű publikációkra, így további 200-zal csökkent a találatok száma. További kulcsszavakat alkalmaztam a tartalomra, így újból megadtam a „vállalkozói készség” angol megfelelőjét, valamint a „vállalkozói szándék” és „vállalkozói szándékok” kulcsszavakkal is kiegészítettem. Ennek eredménye 350 cikk lett. Innentől kezdve a találatokat egyénileg bíráltam el tartalmuk és relevanciájuk alapján a kutatáshoz kapcsolódóan. Végezetül 29 tanulmányt választottam ki, amelyek tartalmát és a köztük lévő összefüggéseket vizsgáltam. Az 1. ábra szemlélteti az eddig leírt folyamatot lépésről lépésre. A továbbiakban bemutatom a kiválasztott publikációk legfőbb jellemzőit, mely során kitérek majd a megjelenés dátumára, a tanulmányok hosszára és az alkalmazott kutatás módszertanára is.

A kutatásba bevont tanulmányok főbb jellemzői

A vizsgált publikációk 41%-a EBSCO adatbázisból, még a fennmaradó 59% a Scopus adatbázisból származott. A legtöbb kutatást 2020-ban és 2016-ban publikálták, míg a legkevesebbet 2015-ben, 2017-ben és 2021-ben. Szeretném hangsúlyozni, hogy bár a kutatás időintervalluma 2015 és 2020 között volt, azonban a diagramon látszik, hogy két tanulmányt 2021-ben publikáltak. E mögött az az indok áll, hogy a 2020-ban lefolytatott keresés során az említett két írás már megjelent a találatok között, azonban publikálásuk akkor még folyamatban volt, és arra már csak 2021-ben került sor. A 2. ábra szemlélteti a tanulmányok megjelenési dátum szerinti megoszlását.

2. ábra

A publikálás dátuma szerinti megoszlás (n=29)

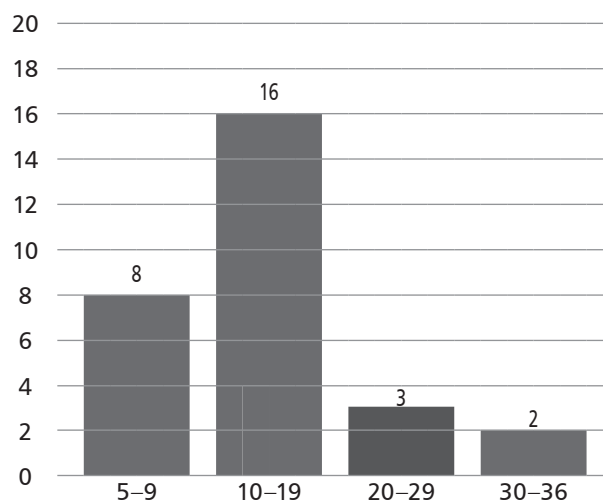
Forrás: saját szerkesztés

A tanulmányok terjedelmével kapcsolatban a 3. ábrán látható, hogy a legtöbb 10 és 19 oldal között mozgott. A kutatásba bevont anyagok közül a legrövidebb öt, míg a leghosszabb 36 oldalas volt. Az oldalszámok részletes

vizsgálata alapján megállapítható, hogy 15,5 oldal volt az átlagos hossz. Jelen kutatás során összesen 449 oldalt dolgoztam fel. A tanulmányok módszertanát tekintve a legtöbbjük (59%) kvantitatív személetet alkalmazott, ezt követte a kvalitatív (31%). Végül a legkevésbé népszerű a kevert módszertan volt, amit mindösszesen a kutatások 10%-ában használtak.

3. ábra

Oldalszám szerinti megoszlás (n=29)

Forrás: saját szerkesztés

A szakirodalmak feldolgozásának első fázisában, azaz a kutatásba bevont anyagok olvasása során kigyűjtöttem a legfontosabb megállapításokat a vállalkozói készségekkel kapcsolatban. Ezek után az egymáshoz kapcsolódó gondolatok alapján rendszereztem a kigyűjtött információkat, mely eredményeképp három fő témakör rajzolódott ki. A továbbiakban erre a 3 témára bontva ismertetem a tanulmányok tartalmát, valamint az azok között lévő logikai kapcsolatokat.

1. téma: Mely területekre és hogyan hathatnak a vállalkozói készségek?

A szakirodalmi áttekintés során a bevont tanulmányok közül több (Fleaca, 2017; Kucel, Robert, Buil, & Masferer, 2016) is hangsúlyozta a vállalkozók pozitív hatását az élet különböző szegmenseire, azonban e hatások és a vállalkozói készségek között igen ritkán hangsúlyozták az összefüggést (De Ruyscher et al., 2016). Éppen ezért, csekély számú szakirodalom érhető el, amely kizárólag a vállalkozói készségek alkalmazásával indokolja az egyes területeken elért hatások megjelenését. Ez a rés azonban áthidalható Yildirim, Trout, & Hartzell (2019) kutatásában található vállalkozói folyamat definíciójával, mely szerint ez a folyamat külső és belső részekből tevődik össze. A külső tényezők magukba foglalják például a személyes élményeket és képzettséget, míg a jelen kutatás szempontjából fontos belső tényezők a személyes tulajdonságokat tartalmazzák (például a stressztűrési képességét vagy a kreativitást). Ez alapján levonható az a következtetés, hogy a vállalkozók készségeik nélkül nem lennének képesek hatni környezetükre és az őket körülvevő folyama-

tokra. Ennek következményeként a fentebb bemutatott hatások érvényesek a vállalkozói készségek vizsgálatának szempontjából is, még ha az nem is volt külön hangsúlyozva az egyes szakirodalmakban. Ebben a fejezetben a fenti indoklást figyelembe véve mutatom be a vállalkozói készségek hatásait a társadalomra és a gazdaságra.

Egyfelől a vállalkozók képesek társadalmi változásokat eszközölni készségeiknek köszönhetően. Obschonka (2016) szerint a vállalkozók fontos szerepet játszanak a társadalom tagjainak gazdasági és szociális életének fejlesztésében, és ahhoz lokálisan, regionálisan és globálisan is képesek egyaránt hozzájárulni. Ez többek között a munkahelyteremtésben, az innovációban és a gazdaság fejlesztésében nyilvánul meg. De Ruyscher és szerzőtársai (2016) Obschonkához hasonlóan hangsúlyozták az összefüggést a vállalkozók tevékenysége és a társadalmi értékteremtő hatás között, azonban ők ennek a jelenségnek a meglétét egyéni (mikro), szervezeti (mezo) és társadalmi (makro) szinten vizsgálták. A társadalmi vállalkozásokat „*innovatív katalizátoroknak*” nevezték, melyek egyrészt képesek javítani az egyének (pl.: fizikai és lelki jólét) és a családok (pl.: közösségi bevonódás) életminőségét, másrészt közösségépítő szereppel bírnak (pl.: egymást támogató rendszerek kialakítása), harmadrészt képesek a társadalomra is pozitív hatást gyakorolni társadalmi-gazdasági, egészségügyi, környezeti és általános jólét aspektusokban (De Ruyscher et al., 2016). Továbbá a vállalkozók a munkaerőpiacra is képesek hatni. Kucel és szerzőtársai (2016) kiemelik, hogy a vállalkozók az innovatív gondolkodásmódjuknak köszönhetően képesek munkahelyeket teremteni. Ezekon kívül Terzaroli (2019) a Firenzei Egyetem vállalkozóképző programjának esettanulmányán keresztül bemutatja a képzés kimeneti követelményei között megfogalmazott célt, mely szerint a vállalkozóknak képesnek kell lenniük az aktuális társadalmi igények megválaszolására is. Kiemeli, hogy a program célja nem csak az egyéni szinten történő hatásgyakorlás elsajátítása, hanem az, hogy a programban résztvevők megtanulják saját közösségük problémáit is új nézőpontból szemlélni és innovatív megoldásokkal előállni azok kezelésére, ideértve az egyes szervezetekben felmerült igények kielégítését is.

Végezetül számos szakirodalom tesz említést a vállalkozók nagymértékű hozzájárulásáról a gazdaság növekedéséhez, illetve a gazdasági értékteremtéshez, melyek közül Čapieně & Ragauskaitė (2017), Boldureanu és szerzőtársai (2020) és Gieure, Benavides-Espinosa, & Roig-Dobón (2019) is kihangsúlyozzák, hogy nem csak egyszerű hozzájárulásról van szó, hanem a vállalkozóknak kulcsfontosságú szerepük van ezekben a folyamatokban. Tény viszont, hogy ezek közül is csak néhány emeli ki a készségek szerepét ebben a folyamatban. Gieure és szerzőtársai (2019) cikkének alapján is csak következtetni lehet erre, ugyanis azt állítják, hogy az egyetemek általában járulnak hozzá a gazdaság fejlődéséhez, hogy nagyobb hangsúlyt fektetnek a vállalkozói programokra, ezen belül is a vállalkozói készségfejlesztésre. Ugyanez a burkolt megjelenés tapasztalható a fejlett országok társadalmi jólét szintjének fenntartásához és a fejlődő országok társa-

dalmi jólét szintjének növekedéséhez való hozzájárulásnál is (Yildirim et al., 2019).

Ahogy azt már a bevezetésben is említettem, Čapieně és Ragauskaitė (2017) fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy sok vállalkozó nem tudatosan járul hozzá a fenti hatásokhoz. Ennek egyik oka az lehet, hogy a legtöbben úgy tekintenek a vállalkozásra, mint vagyonszerzési lehetőségre, valamint önfoglalkoztatási célok elérésének útjára (Bauman & Lucy, 2021) és nem úgy, mint világformáló eszközre. Erre találhatunk egy bizonyítékot Čapieně és Ragauskaitė (2017) tanulmányában, ugyanis eredményei között szerepelt többek között az is, hogy a diákok nem érdekeltek társadalmi problémákra fókuszáló üzlet indításában. Ennek ellenére mégis látható a fentiek alapján, hogy így is képesek pozitív hatást elérni a világ több szegmensében is.

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy a világra kifejített hatás eléréséhez a vállalkozóknak mindenképp szükségük van bizonyos készségekre. A szakirodalom olvasása közben néhányat közülük konkrétan megneveztek és a hozzájuk tartozó hatásokkal együtt be is mutatták őket. A következőkben ezeket a hatás-készség párosokat ismertetem, és az említett vállalkozói készségek szerepét részletesen bemutatom.

Fleaca (2017) kutatásából kiderül, hogy a vállalkozók három készség együttes jelenlétének köszönhetően nyitottabbak a világban jelenlévő társadalmi problémákra. Az első a komplex problémamegoldó készség, melynek fontosságát több szakirodalom is hangsúlyozza (Bejinaru, 2018; Hermann & Bossle, 2020). Második a kezdeményező-készség, melyet Castro és Zermelo (2020) is megerősítenek, továbbá Boldureanu és szerzőtársai (2020) kiegészítik azzal, hogy ez a készség a sikeres vállalkozói profil egyik eleme is. Végezetül a kritikai gondolkodásmód az, aminek köszönhetően nyitottak a vállalkozók a problémákra. Bejinaru (2018) szerint kifejezetten hasznos ennek jelenléte egyedi helyzetekben, amikor új probléma merül fel és az újszerű megoldást követel meg. Továbbá Reyad, Al-Sartawi, Badawi, & Hamdan (2019) kutatása alapján (melyet hallgatókon végeztek) megállapítható, hogy vállalkozás indításához is kulcsfontosságú ennek a készségnek a megléte. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez egy komplex készség, ami több kisebb készséget foglal magában és azok együttes hatása érvényesül, amikor kritikai gondolkodásról beszélünk. Így például ide tartozik a kritikus gondolkodás azon része, amely az átlagostól eltérő gondolkodáshoz kapcsolódik (pl.: dobozon kívül való gondolkodás, rendszerben való gondolkodás) (De Ruyscher et al., 2017). Ezeket kiegészíti még Prüfer és Prüfer (2019) cikke többek között a rendszer elemzésének és értékelésének képességével. Ezek példák azokra a kisebb egységekre, amelyek együttesen a kritikai gondolkodásmódot jelentik. Tehát a komplex problémamegoldó készség, a kezdeményező-készség és kritikai gondolkodásmód triónak, valamint az azokhoz szorosan kapcsolódó további készségeknek köszönhetően a vállalkozók könnyebben érzékelik a társadalomban jelenlévő vagy újonnan megjelenő problémákat.

Azonosíthatók azok a készségek is, melynek köszönhetően a vállalkozók képesek a társadalom formálására és a munkahelyteremtésre. Obschonka (2016) írása szerint ebben szerepet játszik a vállalkozók céltudatossága, proaktivitása és kockázatvállalási hajlandósága. A céltudatosság fontosságát viszonylag kevés tanulmány (Jayeoba, 2015; Čapieně & Ragauskaitė, 2017) emeli ki, viszont a proaktivitás sokkal nagyobb népszerűségnek örvend a szakirodalmakban. Egyfelől a kríziskezelések során hasznos ez a készség (Boldureanu et al., 2020), másfelől Luca és Robu (2016) szerint nélkülözhetetlen ahhoz is, hogy a vállalkozó sikeres lehessen. Változások előrejelzésénél is fontos a proaktivitás, mert ennek köszönhetően képes alkalmazkodni és akár előnyt kovácsolni az új helyzetből (Vega-Gómez, González, Mera, & Pérez-Mayo, 2020). Ezek mellett Obschonka (2016) kiemeli, hogy sok vállalkozó fiatal korában gyakran tanúsított szabályszerű magatartást, amelynek köszönhetően később proaktívan cselekednek, és ennek a folyamatnak a végén képesek lesznek például a munkahelyteremtésre. A kockázatvállalást számos szakirodalom említi a vállalkozók kapcsán (Castro & Zermeño, 2020; Postigo et al., 2020), sőt, Jayeoba (2015) egyenesen a vállalkozó karakterisztikájaként jelenítik meg ezt a tulajdonságot. Reyad és szerzőtársai (2019) kutatása e készség esetén is igazolta, hogy kulcsfontosságú a vállalkozás elindításában, valamint Boldureanu és szerzőtársai (2020) hozzátették, hogy ez is szintén részét képezi a sikeres vállalkozói profilnak. Látható tehát, hogy egy újabb készségtrió jelent meg a céltudatosság, proaktivitás és kockázatvállalási hajlandóság jegyében, amellyel képesek a vállalkozók formálni a környezetüket új munkahelyek teremtésével.

szükséges innoválni (pl.: a termékeiket) és ezáltal alkalmazkodni az új körülményekhez. Az innováció és a vállalkozó fogalmát gyakran szokták együtt emlegetni, és a szakirodalmi áttekintésbe bevont cikkek is erről tesznek tanúbizonyságot. Például Obschonka (2016), Terzaroli (2019) és Postigo és szerzőtársai (2020) is kiemelik az innováció fontosságát, valamint Reyad és szerzőtársai (2019) szintén megerősítik, hogy ez is egy olyan készség, amely megléte kulcsfontosságú egy vállalkozás indításához. Továbbá az innováció szintén részét képezi a sikeres vállalkozói profilnak (Boldureanu et al., 2020). Ezek mellett fontos szerepe van a válságokból való kilábalás során is, ugyanis ilyen helyzetekben a vállalkozók kénytelenek dinamikusabban és innovatívabb módon reagálni a kihívásokra (Castro & Zermeño, 2020). Ezek alapján elmondható, hogy az innovációs képességük és az alkalmazkodóképességük szintén olyan tényezők, amelyek által képesek formálni a világot.

Bejinaru (2018) szerint a vállalkozói készségek az úgynevezett általános készségek („*generic skills*”) részét képezik. Ezek azok a készségek, amelyek segítenek megvalósítani a kritikus gondolkodást valós üzleti környezetben, a sikeres döntéshozatalt, a komplex problémamegoldást, az innovatív ötletek létrehozását, az eredetiséget, valamint a nyitottságot és tanulóképességet a hibákkal és sikerekkel kapcsolatban. A tanulmányban kiemelik, hogy a fentiek eléréséhez a kritikus gondolkodás, az eredetiség, az aktív tanulás és az ítélet- és döntéshozás készsége nélkülözhetetlen. Ezek mindegyike besorolható a vállalkozói készségek közé is. Az 1. táblázat összefoglalja a fentebb említett hatás-készség párosokat.

1. táblázat

A vállalkozói készségek és hatásaik összefoglalása

Hatás	Készség	Forrás
Társadalomban jelen lévő/újjonnan megjelenő problémák észlelése	Komplex problémamegoldó készség	Fleaca (2017); Bejinaru (2018); Hermann & Bossle (2020)
	Kezdeményező-készség	Fleaca (2017); Castro & Zermeño (2020); Boldureanu et al. (2020)
	Kritikai gondolkodásmód	Fleaca (2017); Bejinaru (2018); Reyad et al. (2019)
Munkahelyteremtés	Céltudatosság	Obschonka (2016); Jayeoba (2015); Čapieně & Ragauskaitė (2017)
	Proaktivitás	Obschonka (2016); Boldureanu et al. (2020); Luca & Robu (2016); Vega-Gómez et al. (2020)
	Kockázatvállalási hajlandóság	Obschonka (2016); Castro & Zermeño (2020); Postigo et al. (2020); Jayeoba (2015)
Innováció	Alkalmazkodókészség	Obschonka (2016); Bauman & Lucy (2021)
	Innovatív gondolkodás	Obschonka (2016); Terzaroli (2019); Postigo et al. (2020); Reyad et al. (2019); Boldureanu et al. (2020); Castro & Zermeño (2020)

Forrás: saját szerkesztés

Végezetül a vállalkozók készségeiken keresztül képesek innoválni, és ezáltal hatni a világra (Obschonka, 2016; Bauman & Lucy, 2021). Ezt egyféle kényszer vezérli, ugyanis Bauman és Lucy (2021) szerint ahhoz, hogy sikeresek tudjanak maradni a piacon, folyamatosan alkalmazkodniuk kell a környezet változásaihoz. Ehhez

A bemutatott szakirodalmi áttekintés alapján láthatóvá vált, hogy a vállalkozók bizonyos készségeik segítségével miként képesek hatni a gazdaság és társadalom különböző szegmenseire. Ám a készségek önmagukban nem feltétlenül elegendőek a változások eléréséhez, sokszor szükség van más tényezőkre is. Habár tökéletes recept nem létezik a

készségek használatára, azonban a De Ruyscher és szerzőtársai (2017) által bemutatott társadalmi vállalkozások modellje mégis egyféle választ adhat a készségek értéktérítő folyamatának hogyanjára. Kutatásuk eredményei alapján először is szükség van bizonyos inputokra, úgymint lehetőségekre, erőforrásokra és szociális szemléletmódra. Ezeket kombinálva egyes vállalkozói készségekkel, pontosabban a kritikai gondolkodással, kapcsolátéptési készségekkel és kapacitásépítéssel létrejön az output, amely jelen esetben a világ formálása. Habár ez a modell kifejezetten a társadalmi vállalkozások folyamataira fókuszál, mégis egyéb típusú vállalkozásoknál is értelmezhető lehet. A modellben megjelenő készségek nemcsak a társadalmi típusú vállalkozásokban tevékenykedők számára lehetnek fontosak, hanem más területen működő vállalatok vezetőinek is.

Összegezve a vállalkozói készségek hatásait az említett területeken megállapítható, hogy a vizsgált tanulmányok egytől egyig a pozitív oldalt hangsúlyozták ki. Érdekesképp kiemelném, hogy gyakran a negatív tulajdonsághoz (pl.: szabályszegő magatartás) is pozitív hatásokat kapcsolnak a szerzők. Érdemes azonban ezt óvatosan kezelni és szem előtt tartani, hogy nem minden esetben várható ugyanez az eredmény. Elképzelhető az ezekkel történő visszaélés, melyet gazdasági haszonszerzés céljára is használhatnak a vállalkozók. Mindezek ellenére a bevont szakirodalmak azt igazolják, hogy a fentebb bemutatott készségek egyértelműen képesek pozitívan befolyásolni a vállalkozók környezetét különböző szinteken. Minde mellett fontos figyelembe venni, hogy kevés cikk emelte ki egyértelműen a készségek és a hatások közötti összefüggéseket, holott ezeket számos tanulmány támasztja alá és használja is kutatásainak alapjául (Krenyác & Rana, 2022). Egyes esetekben a vállalkozói készségek jelenlétét más szemszögből közelítik meg. Például Szanyi-Gyenes és Almási (2021) azt állítják, hogy bizonyos kompetenciák hiánya korlátokat szabhat a kis- és közepes vállalatok sikerének. Tehát a pozitív hatásoknál ők sokkal mélyebbre mentek és a vállalkozások sikerességének alapjaként határozták meg a vállalkozói kompetenciák meglétét.

2. téma: Mely további területeken fontosak még a vállalkozói készségek?

A szakirodalmak olvasása közben többször is említést tettek a vállalkozói készségek megjelenéséről más területeken. A tanulmányok tartalma alapján megállapítható, hogy a munka világán belül vannak olyan területek, ahol szintén fontos a vállalkozói készségek jelenléte. A továbbiakban ezeket a készségeket, valamint az érintett területeket mutatom be az általános megközelítéstől az egészen a konkrét alkalmazási lehetőségekig.

Obschonka (2016) kiemeli, hogy a társadalom szinte minden szintjén releváns és szükséges a vállalkozói gondolkodás és viselkedés, annak érdekében, hogy az első részben említett hatásokat (mint például munkahelyteremtés és innováció) elérhessék. Az alkalmazási területekre példaként említi az oktatást, közigazgatást, üzleti és szociális életet. Sajnos a szerző nem osztott meg több információt a készségek ezen területeken történő konkrét

alkalmazásáról, habár érdekes lenne konkrét példákon keresztül látni a vállalkozói készségek érvényesülését az említett területeken. Bejinaru (2018) korábban már említett kutatásából kiderült, hogy a vállalkozói készségek az általános készségek („*generic skills*”) részét képezik. Ez szerinte különösen hasznos azon fejlődő országok számára, amelyek célja a tudásalapú gazdaság kialakítása. Emellett az általános készségek megléte képes még a diákok esélyeit is növelni az elhelyezkedésben. Ezután az általános megközelítés után Prüfer és Prüfer (2019) már konkrét alkalmazási területet említenek, mégpedig a menedzseri pozíciókat. Kutatásukban megállapítják, hogy a menedzseri pozíciók álláshirdetése legalább egy vállalkozói készséget mindig tartalmaztak. Ezek között is voltak olyanok, amelyek gyakrabban jelentek meg a többinél, úgymint a kommunikációs, együttműködési, informatikai gondolkodás, tervezés, szervezés, kezdeményezés, problémamegoldás és az aktív tanulás készsége.

A munka világánál maradvá Postigo és szerzőtársai (2020) ismertetnek néhány olyan vállalkozói személyiségjegyet, amelyeket érdemes figyelembe venni bizonyos konkrét szituációkban. Az úgynevezett BEPE-16 („*Battery for Evaluation of Entreprising Personality*”) személyiségjegyek közé tartoznak például a hatékonyság, az innováció, a teljesítménymotiváció, a stressztolerancia, az autonómia, a saját élet felett érzett kontroll, az optimizmus és a kockázatvállalás. Ezek különösen fontosak például olyan helyzetekben, amikor vállalkozói projektek támogatásával foglalkozó szervezetek vizsgálják a projekt hatékonyságát és ennek keretében szeretnék figyelembe venni a pályázó vállalkozói tulajdonságait. Továbbá a BEPE-16 vállalkozói készségek kamatoztathatók még toborzás esetében is, amikor egy olyan pozícióra keresnek megfelelő jelöltet, ami belső üzleti innovációhoz kapcsolódik. E készségeken alapuló szűrés esetén a vállalat időt és pénzt tud megtakarítani a felvételi folyamaton. Ezekon kívül még vállalati tréningek hasznos témája is lehet a vállalkozói készségek fejlesztése.

A fentiek alapján látható, hogy számos helyen játszanak még fontos szerepet a vállalkozói készségek, habár ez a kutatásba bevont szakirodalmakban nem jelent meg hangsúlyosan. Ettől függetlenül az említett területeken való használatuk sok szempontból megkönnyítheti a munka világának hétköznapi folyamatait, úgymint például a toborzást, kiválasztást és álláskeresőt.

3. téma: Vállalkozói készségek az oktatásban

A vállalkozói készségek oktathatósága a mai napig vitatott kérdés. Egyesek szerint vállalkozónak születni kell (Schumpeter, 1934), még mások szerint a sikeres vállalkozás vezetéséhez szükséges készségek elsajátíthatók iskolapadban ülve is (Drucker, 1985). Reyad és szerzőtársai (2019) az utóbbi álláspontot képviselik, mivel ők úgy gondolják, hogy a készségek tanulhatók és nem előre meghatározottak a velünk született személyiségjegyek által. Peschl, Deng és Larson (2021) véleménye is az utóbbi oldalt erősíti, ugyanis szerintük sok egyéb más tényező is hozzájárulhat a vállalkozói aktivitáshoz, valamint sikerhez. Példaként említi, hogy senki sem úgy születik, hogy

tud üzleti tervet írni. Az ilyen és ehhez hasonló készségek szerintük elsajátíthatók oktatáson keresztül. Rae (2014) gondolatát idézi Čapieně és Ragauskaitė (2017), mely szintén egyetért a vállalkozói készségek oktathatóságával, azonban ők feltételekhez kötik azok sikerességét. Ők azt mondták, hogy a vállalkozást specifikus gazdasági szituációkban, valamint körülmények között kell tanítani, csak akkor lesz sikeres a folyamat. Stefan (2018) elmélete szintén valahol félúton található a két elmélet között. Ő szerinte a vállalkozás képessége mindenki DNS-ében kódolva van, azonban a vállalkozói készségeknek szükségük van bizonyos katalizátorokra, hogy működésbe lépjenek. Ezek a katalizátorok lehetnek érzelmek, hangulatok, információk, vagy ezek valamilyen kombinációja. Mi sem foglalja össze jobban a vállalkozói készségek oktathatóságának problémáját, mint Haase & Lautenschlager (2011) állítása, mely szerint ezt a kérdést „*oktathatósági dilemmának*” is titulálhatjuk. A kutatásba bevont szakirodalmak számos helyen tették említést az oktatható vállalkozói készségekről, valamint az azokhoz kapcsolódó oktatási technikákról. A tanulmány következő részében ezek bemutatásával fogok foglalkozni. Először összegyűjtöm az oktatható készségeket, majd ismertetem a felsőoktatásban alkalmazott oktatási módszereket.

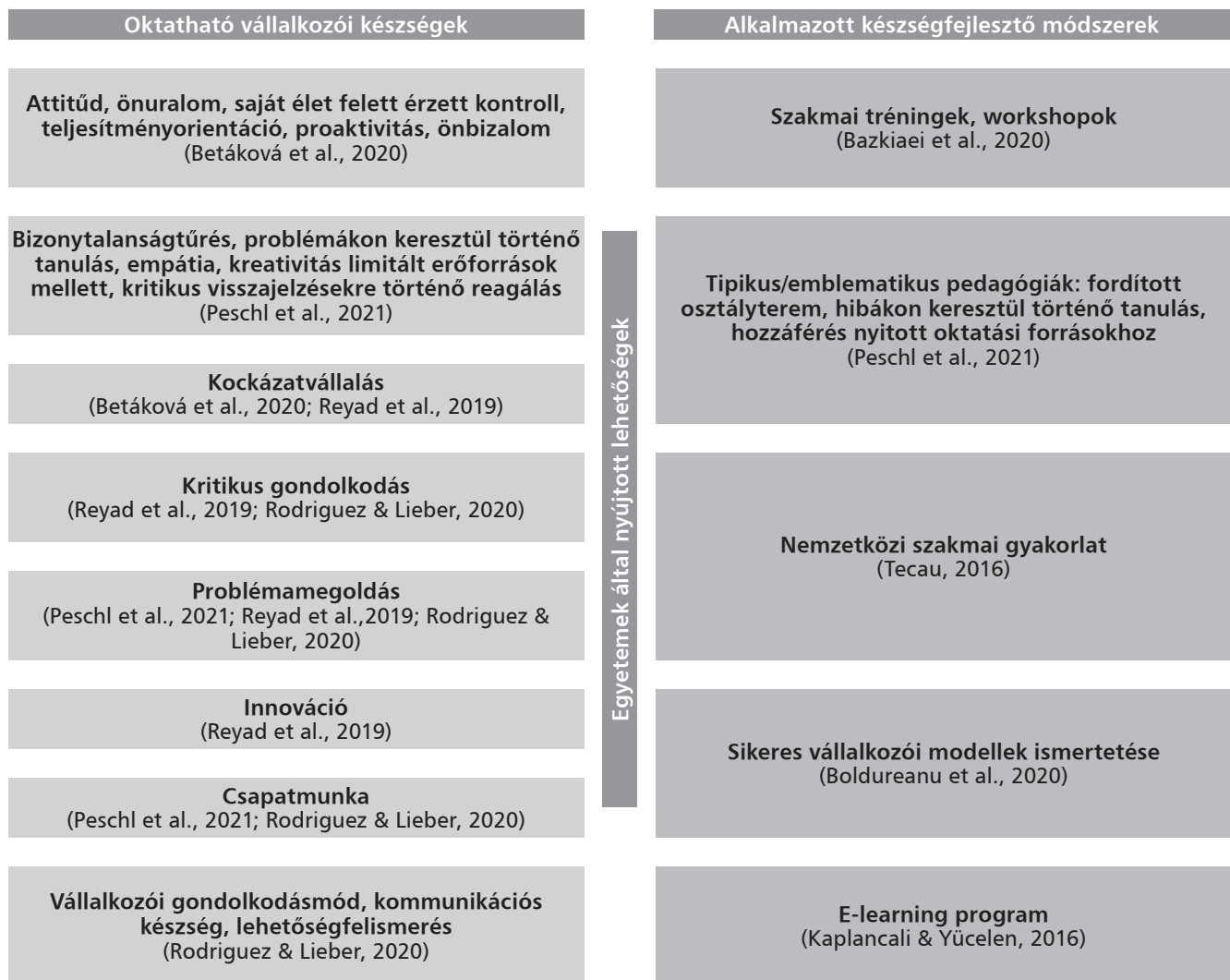
Čapieně és Ragauskaitė (2017) kutatásukban idézik Driessen és Zwart (2010) elméletét, mely szerint négy elemből áll a vállalkozói oktatás: tudás, készségek, motiváció és rátermettség. Betáková, Havierniková, Okřeglická, Mynarzova és Magda (2020) szerint azonban a vállalkozói készségek oktatása csak két részből áll. Egyrészt a vállalkozói személyiségjegyek tanításából (úgy, mint az attitűd, önuralom, saját élet felett érzett kontroll, teljesítményorientáció, proaktivitás, kockázatvállalás és önbizalom), valamint a vállalkozói szándék fejlesztéséből tevődik össze. Peschl és szerzőtársai (2021) kiegészítették az oktatható készségek listáját a vállalkozói gondolkodáshoz kapcsolódó tulajdonságokkal, amik nem mások, mint a problémamegoldás, bizonytalanságtűrés, problémákon keresztül történő tanulás, empátia, kreativitás limitált erőforrások között, kritikus visszajelzésekre történő reagálás és csapatmunka-szemlélet. Reyad és szerzőtársai (2019) számviteli hallgatókat is megkérdeztek, hogy szerintük melyek a legfontosabb készségek, amiket mindenképp szükséges elsajátítaniuk ahhoz, hogy magabiztosan vállalkozás alapításába tudjanak kezdeni tanulmányaik befejezése után. Ennek kapcsán ők a kockázatvállalást, a kritikus gondolkodást, a problémamegoldást és innovációt emelték ki. Továbbá Rodriguez és Lieber (2020) vállalkozói képzésben részt vevő hallgatók készségfejlődését vizsgálták a kutatásukban. Azt tapasztalták, hogy a vállalkozói gondolkodásuk, kommunikációs és együttműködési készségük, a lehetőségfelismerésük, kritikus gondolkodásuk és problémamegoldó készségük szignifikáns fejlődésen ment keresztül a programnak köszönhetően. Az oktatásba jelenleg bevont készségek mellett további potenciált lát az egyetemi vállalkozóképzések fejlesztésében Hermann és Bossle (2020), valamint Fleaca (2017) is. Véleményük szerint ezek a típusú programok a széles körű tudás és

készségigényüknek köszönhetően alkalmasak lehetnek új készségek bevonására. Egyik ilyen a fenntartható szemléletmód (Hermann & Bossle, 2020), a másik pedig a digitális készségek (Fleaca, 2017).

Az imént említett vállalkozói készségekhez kapcsolódóan többen is társítottak különféle oktatási módszereket. A kutatáshoz kiválasztott szakirodalmak főként a felsőoktatásban jelen lévő vállalkozói készségfejlesztő módszereket taglalták. Különösen nagy szerep jut Bazkiaei és szerzőtársai (2020) szerint az egyetemeknek a vállalkozói szemléletmód kialakításában, mivel ők képesek a vállalkozói gondolkodást fejleszteni különféle szakmai tréningekkel és workshopokkal. Emellett Hunady, Orviska és Pisar (2018) hangsúlyozták, hogy az egyetemek pozitív hatással vannak új vállalkozások elindítására is. Kutatásukban megállapították, hogy minél több vállalkozással kapcsolatos kurzuson vesz részt valaki, annál nagyobb eséllyel indít saját vállalkozást, valamint ér el sikereket vállalkozóként. Ha ezeken a kurzusokon bizonyos oktatási technikákat alkalmaznak akkor még nagyobb sikert érhetnek el az egyetemek a készségfejlesztés területén. Ezzel kapcsolatban említi meg Shulman (2005 idézi: Peschl et al., 2021, p.1) a „*signature pedagogy*” (magyarul tipikus vagy emblematikus pedagógiák, ford.: Kálmán, 2019) koncepcióját, melynek három komponense van: a fordított osztályterem, a hibákon keresztül történő tanulás és a hozzáférés nyitott oktatási forrásokhoz. Továbbá, Boldureanu és szerzőtársai (2020) megállapították, hogy a hallgatók vállalkozói attitűdjét és szándékát pozitívan befolyásolja, ha sikeres vállalkozói modelleket mutatnak be nekik. Kiemelték azonban azt is, hogy gazdasági és nem gazdasági szakos hallgatók esetében eltérő módon kell kialakítani a mintatantervet, ugyanis másképp hat a két csoportra a sikeres vállalkozói történetek tanulmányozása. Mindemellett Tecau (2016) kutatásában megvizsgálta az egyetemi tanulmányok alatt folytatott nemzetközi szakmai gyakorlat hatását a vállalkozói készségekre. Eredményként azt látta, hogy a hallgatók magabiztosabbak lettek, valamint nyitottabbá váltak egy saját vállalkozás elindítására. Végezetül Kaplanali és Yücelen (2016) említették meg az E-learning programokat, amely nem csak az egyetemek számára, hanem azokon kívüli oktatási szervek számára is elérhető lehetőség a vállalkozói készségek elsajátítására. A résztvevőknek itt valós, játékos szituációk segítségével van lehetőségük a fejlődésre. abra A 4. ábra összefoglalja a fentebb bemutatott készségeket és oktatási módszereket.

A fentiek alapján úgy tűnik, hogy a vállalkozói szándékot képesek az egyetemek ezekkel a módszerekkel bizonyos mértékig pozitívan befolyásolni, ám ezeken kívül számos olyan tényezőt emeltek még ki a szakirodalmak, amelyek hatással lehetnek ennek kialakulására, illetve fejlődésére. Például Georgescu és Herman (2020) megállapították, hogy azon hallgatók esetében, akik vállalkozói családi háttérrel rendelkeznek nagyobb a vállalkozói szándék, mint azoknál a hallgatóknál, akik családjában nem tevékenykedik vállalkozó. Emellett összefüggést találtak még a minősé-

Oktatható vállalkozói készségek és alkalmazott oktatási módszerek

Egyetemek által nyújtott lehetőségek

Forrás: saját szerkesztés

gi vállalkozói oktatás és a vállalkozói szándék között is. Ezt nem csak ők, hanem Adekiya és Ibrahim (2016) is alátámasztották kutatásukkal, mely szerint a képzés és fejlesztés fontos szerepet játszanak saját vállalkozás indításában. Ezek alapján látható, hogy az egyetemek számos vállalkozói készséget képesek oktatni különféle technikákon keresztül, azonban a vállalkozói szándék növelése nem csak az általuk alkalmazott módszereken és a készségfejlesztésen múlik. A vállalkozói készségfejlesztés és a hatások kifejtése kapcsán fontos még megemlíteni az időhorizontot is. A készségek elsajátítása, valamint gyakorlatban történő megfelelő alkalmazása időigényes folyamat, tehát nem azonnal lesz kézszelfogható eredménye. Időre van szükség ahhoz, hogy a pozitív értékek és készségek beépüljenek a szervezetekbe és ezek kifejtsék hatásukat (Miller, Rankin, & Neathey, 2001). Éppen ezért nem szabad azonnali eredményt várni a vállalkozói oktatástól, hiszen az ott elsajátított készségeknek időre van szükségük, míg a gyakorlatban képesek lesznek oly módon működni, hogy hatásuk érezhető legyen mikro-, mezo- vagy makroszinten.

Következtetések és összefoglalás

Jelen tanulmány célja volt, hogy bemutassa a 2015 és 2020 között megjelent diskurzusok tartalmát a vállalkozói készségekkel kapcsolatban. A témához kapcsolódó kutatási kérdésem az volt, hogy „milyen diskurzusok jelentek meg a vállalkozói készségekről 2015 és 2020 között a nemzetközi szakirodalomban?” A szakirodalmi áttekintésbe bevont cikkek diskurzusai egytől egyig pozitív hangvételűek voltak és főként a vállalkozói készségek előnyeit hangsúlyozták. A megjelent információkat három téma köré lehetett csoportosítani: mely területekre és hogyan hathatnak a vállalkozói készségek, mely további területeken fontosak még a vállalkozói készségek, valamint vállalkozói készségek az oktatásban. Ennek eredményeképp a szakirodalmi áttekintés rávilágított a vállalkozói készségek jelenlétének fontosságára a világ különböző szegmenseiben, valamint a vállalkozói készségek oktatásának jelentőségére is. A kutatás egyik legfőbb konklúziója az, hogy a világ formálását a vállalkozók legtöbbször nem tudatosan teszik és az csak a vállalkozói készségek gyakorlati alkalmazásá-

nak egy lehetséges mellékhatása. Ennek ellenére, a bevont szakirodalmak alapján úgy tűnik, hogy mégis fontos foglalkozni a témával, mert a vállalkozói készségek tudatos fejlesztésével számos területen lehet pozitív változást elérni. Továbbá a kutatás rávilágított arra, hogy bizonyos vállalkozói készségek hozzájárulnak a vállalkozás, valamint annak mikro-, mezo- és makrokörnyezetének fejlesztéséhez. Erre nem csak a jelenleg felhasznált szakirodalmak, hanem több más kutatás is utalt (Kassai, 2020).

Habár a szakirodalom csak néhány konkrét hatás-készség példát említett, nem szabad megfeledkezni, hogy ennél sokkal több készség van egyszerre jelen a vállalkozók mindennapjaiban, amelyek hozzájárulhatnak a világ fejlesztéséhez valamilyen módon. Sok összefüggés létezik még a készségek és a világra gyakorolt hatások között, azonban ezek feltérképezése sok problémába ütközhetne, mivel valószínűleg nem lehetne mindig egyértelműen azonosítani a köztük lévő viszonyt. Az előbbieket alapján viszont jól látható, hogy biztosan van összefüggés a vállalkozói készségei és a világ formálása között. Ezeket a hatásokat három kategóriába (mikro, mezo és makro) sorolták be, azonban ezeken belül kevés elemet tüntettek fel egyértelműen. Az áttekintés eredményeként javasolnám két csoport kiegészítését további hatásokkal. A mikrokörnyezet elemeihez eddig az emberek fejlesztése és a közösségépítés tartozott, amelyet most a munkahelyteremtés, innováció a munka világában, innováció a társadalmi és szervezeti igényekhez, valamint innovatív módon való reagálás saját közösségük problémáira elemekkel egészíteném ki a bevont szakirodalmak alapján. A közvetett, azaz a makrokörnyezeti hatásokhoz tartozott eddig a társadalom fejlesztése. E kategória kiegészítéséhez javasolom a társadalmi értékteremtés, a gazdaság növekedéséhez és értékteremtéshez való hozzájárulás, a fejlett és fejlődő országokban a társadalmi jólét szintjének fenntartása és növelése, valamint a hozzájárulás a fenntartható fejlődési célok eléréséhez elemekkel való kiegészítést. Véleményem szerint ezeket a hatásokat nem lehet mindig sebészi pontossággal elválasztani egymástól, sok dologtól függ, hogy melyik elem melyik csoportba tartozik. Például az innováció lehet közvetlen vagy közvetett hozzájárulás is attól függően, hogy az milyen mértékben befolyásolja a vállalkozási tevékenységet és annak környezetét.

Szeretném kiemelni, hogy jelen kutatásnak számos korlátja van. Első ilyen tényező a kutatás időintervalluma. Fontos lenne az elmúlt időszakban megjelent tanulmányokat is bevonni, tekintettel arra, hogy a pandémia miatt rengeteg változás történt a világban, amely érintette a vállalkozókat is. Példaként említeném Castro és Zermeno (2020) kutatását, ami kiemelte, hogy bizonyos készségek (pl.: bizonytalanságtűrés, rugalmasság) jobban előtérbe kerültek ebben az időszakban. Egy másik korlát lehet a tanulmányok gyűjtése során alkalmazott szubjektív szűrési és értékelési rendszer, mely során bizonyos tanulmányok nem kerültek be a gyűjtésbe. Ennek eredményeképp lehetnek hiányosságok a jelenlegi kutatásban, azonban meggyőződésem, hogy a kiválasztott szakirodalmak megfelelően tükrözik a téma legfontosabb aspektusait. Ettől függetlenül a végső szűrésben megjelent, de nem feldolgozott több, mint 300 cikk

elemzése során is érdekes eredmények születhetnek, ezért megfontolandó ezek feldolgozása is.

A tanulmány írása során több lehetséges kutatási irányt láttam kirajzolódni. Egyik ilyen a keresési kulcsszavak módosítása, mégpedig úgy, hogy a szinonimák ne legyenek engedélyezve. Az így kapott kutatások tartalmi elemzése után lehetőség nyílna a két típusú szűrési eredményeinek összehasonlítására. További kutatási irány még a pandémia miatti változások vizsgálata a vállalkozói készségek hatásainak tükrében. Ennek keretében meg lehetne figyelni, hogy mely vállalkozói készségek erősödtek fel a járvány alatt, és melyek azok, amelyek esetleg háttérbe szorultak. Ezeknek a készségeknek a hatását is lehetne vizsgálni, hogy a pandémia alatt hogyan és milyen területekre tudtak hatni. Jelen kutatás eredményét és ennek az új kutatásnak az eredményét összevetve meg lehetne állapítani a járvány miatti változásokat, illetve azt is, hogy történt-e változás a vállalkozói készségek világformáló hatásában. Végezetül, még egy lehetséges kutatási irányra szeretném felhívni a figyelmet az oktatható készségekkel kapcsolatban. E során meg lehetne vizsgálni, hogy mely készségek azok, amelyek oktathatók lennének a felsőoktatásban, azonban erre mégsem kerül sor valamilyen oknál fogva. Ezen eredmények hasznosak lehetnek olyan felsőoktatási intézmények számára, amelyek nyitottak a vállalkozói programok mintatantervének fejlesztésére, illetve tervezik ilyen program bevezetését.

Jelen szakirodalmi összefoglaló eredményeit ajánlom leendő és jelenlegi hallgatóknak, felsőoktatási intézményeknek, ahol vállalkozói programokat kínálnak vagy terveznek ilyen indítani, illetve vállalkozóknak. Azok a hallgatók, akik saját vállalkozást szeretnének alapítani a jövőben, figyelembe tudják venni, hogy melyek a legfontosabb készségek számukra, és azzal milyen célokat képesek elérni. Továbbá megvizsgálhatják, hogy az egyes felsőoktatási intézmények milyen vállalkozói készségek fejlesztésére fókuszálnak programjaik során, majd az alapján ki tudják választani a számukra leginkább megfelelőt. A felsőoktatási intézmények figyelmébe ajánlom a bemutatott oktatási módszereket, melyeket beépíthetnek kurzusaikba a vállalkozói készségek hatékonyabb fejlesztése érdekében. Végezetül a vállalkozók felismerhetik, hogy valójában milyen hatásuk van a közvetlen, illetve a közvetett környezetükre és ezáltal tudatosan fejleszthetik azt, vagy saját képzésükön keresztül még inkább hozzájárulhatnak annak fejlődéséhez.

Felhasznált irodalom

- Adekiya, A. A., & Ibrahim, F. (2016). Entrepreneurship intention among students. The antecedent role of culture and entrepreneurship training and development. *The International Journal of Management Education*, 14(2), 116-132.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.ijme.2016.03.001>
- Bauman, A., & Lucy, C. (2021). Enhancing entrepreneurial education: Developing competencies for success. *The International Journal of Management Education*, 19(1), 100293.
<https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.03.005>

- Bazkiaei, H. A., Heng, L. H., Khan, N. U., Saufi, R. B. A., & Kasim, R. S. R. (2020). Do entrepreneurial education and big-five personality traits predict entrepreneurial intention among universities students? *Cogent Business & Management*, 7(1), 1801217. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1801217>
- Bejinaru, R. (2018). Assessing students' entrepreneurial skills needed in the knowledge economy. *Management & Marketing, Challenges for the Knowledge Society*, 13(3), 1119-1132. <https://doi.org/10.2478/mmcks-2018-0027>.
- Betáková, J., Havierníková, K., Okřelická, M., Mynarzova, M., & Magda, R. (2020). The role of universities in supporting entrepreneurial intentions of students toward sustainable entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurship and Sustainability*, 8(1), 573-589. [http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.1\(40\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.1(40))
- Boldureanu, G., Ionescu, A. M., Bercu, A-M., Bedrule-Grigorut, M. V., & Boldureanu, D. (2020). Entrepreneurship education through successful entrepreneurial models in higher education institutions. *Sustainability*, 12(3), 1267. <https://doi.org/10.3390/su12031267>
- De Ruyscher, Claes, C., Lee, T., Cui, F., Van Loon, J., De Maeyer, J., & Schallock, R. (2016). A systems approach to social entrepreneurship. *Social Enterprises and Welfare Regimes*, 28(6), 2530-2545. <https://doi.org/10.1007/s11266-016-9704-5>
- Čapieně, A., & Ragauskaitė, A. (2017). Entrepreneurship education at University: Innovative models and current trends. *Research for Rural Development*, 2, 284-291. <https://doi.org/10.22616/rrd.23.2017.080>
- Castro, M. P., & Zermeño, M. G. G. (2020). Being an entrepreneur post-COVID19 – resilience in times of crisis: a systematic literature review. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 13(4), 721-746. <https://doi.org/10.1108/JEEE-07-2020-0246>
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and entrepreneurship*. New York: Harper and Row.
- Fleaca, E. (2017). Entrepreneurial curriculum through digital-age learning in higher education – a process-based model. *TEM Journal*, 6(3), 591-598. <https://doi.org/10.18421/TEM63-22>
- Georgescu, M., & Herman, E. (2020). The impact of the family background on students' entrepreneurial intentions: an empirical analysis. *Sustainability*, 12(11), 4775. <https://doi.org/10.3390/su12114775>
- Gieure, C., Benavides-Espinosa, M. M., & Roig-Dobón, S. (2019). Entrepreneurial intentions in an international university environment. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 25(8), 1605-1620. <https://doi.org/10.1108/IJEER-12-2018-0810>
- Haase, H., & Lautenschläger, A. (2010). The “Teachability Dilemma” of entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7(2), 145-162. <https://doi.org/10.1007/s11365-010-0150-3>
- Hermann, R. R., & Bossle, M. B. (2020). Bringing an entrepreneurial focus to sustainability education: A teaching framework based on content analysis. *Journal of Cleaner Production*, 246, 119038. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119038>
- Hunady J., Orviska, M., & Pisar, P. (2018). The effect of higher education on entrepreneurial activities and starting up successful businesses. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 29(2), 226-235. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ee.29.2.19069>
- Jayeoba, F. I. (2015). Entrepreneurial intention and entrepreneurial abilities. *Ife Psychologia*, 23(1), 219-229. <https://www.ajol.info/index.php/ifep/cart/view/115381/104956>
- Kassai, Á. (2020). Kiből lehet sikeres vállalkozó? Vállalkozói vezetői kompetenciák vegyes módszertanú vizsgálata. *Vezetéstudomány*, 51(9), 54-66. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2020.09.05>
- Kálmán, O. (2019). A felsőoktatás oktatói: elképzeléseik a tanításról és saját szakmai tanulásukról. *Magyar Pedagógia*, 119(3), 173-197. <https://doi.org/10.17670/MPed.2019.3.173>
- Kaplançali, U. T., & Yücelen, M. (2016). Entrepreneurship training for young people: Implications from user needs analysis for eLearning platform YEU. *Marmara Journal of European Studies*, 24(2), 87-121. https://avrupa.marmara.edu.tr/dosya/avrupa/mjes%20arsiv/vol%2024_2/mjes_24_2_4.pdf
- Krenyác, É., & Rana, A. M. A. (2022). Analysis of leadership competencies based on organizational change: case of education hospitals of Jordan. *Vezetéstudomány*, 53(10), 56-67. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2022.10.05>
- Kucel, A., Robert, P., Buil, M., & Masferrer N. (2016). Entrepreneurial skills and education-job matching of higher education graduates. *European Journal of Education*, 51(1), 73-89. <https://doi.org/10.1111/ejed.12161>
- Luca, M. R., & Robu, A. (2016). Personality traits in entrepreneurs and self-employed. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Special Issue Series VII: Social Sciences. Law*, 9(58), 91-98.
- Miller, L., Rankin, N., & Neathey, F. (2001). *Competency frameworks in UK organizations*. London: CIPD.
- Obschonka, M. (2016). Adolescent pathways to entrepreneurship. *Child Development Perspectives*, 10(3), 196-201. <https://doi.org/10.1111/cdep.12185>
- Peschl, H., Deng, C., & Larson, N. (2021). Entrepreneurial thinking: A signature pedagogy for an uncertain 21st century. *The International Journal of Management Education*, 19(1), 100427. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2020.100427>
- Postigo, Á., García-Cueto, E., Cuesta, M., Menéndez-Aller, Á., Prieto-Díez, F., & – Lozano, L. M. (2020). Assessment of the enterprising personality: a short form of the BEPE battery. *Psicothema*, 32(4), 575-582. <https://doi.org/10.7334/psicothema2020.193>
- Prüfer, J., & Prüfer, P. (2019). Data science for entrepreneurship research: studying demand dynamics for entrepreneurial skills. *Small Business Economics*, 55, 651-672. <https://doi.org/10.1007/s11187-019-00208-y>

- Rae, D. (2014). Graduate entrepreneurship and career initiation in 'New Era' economy. *Journal of General Management*, 40(1), 79 – 95.
<https://doi.org/10.1177/030630701404000105>
- Reyad, S. M. R., Al-Sartawi, A. M., Badawi, S., & Hamdan, A. (2019). Do entrepreneurial skills affect entrepreneurship attitudes in accounting education? *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 9(4), 739-757.
<https://doi.org/10.1108/HESWBL-01-2019-0013>
- Rodriguez, S., & Lieber, H. (2020). Relationship between entrepreneurship education, entrepreneurial mindset, and career readiness in secondary students. *Journal of Experiential Education*, 43(3), 277–298.
<https://doi.org/10.1177/1053825920919462>
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard University.
- Shulman, L. S. (2005). Signature pedagogies in the professions. *Daedalus*, 134(3), 52–59.
<https://doi.org/10.1162/0011526054622015>
- Stefan, G. (2018). Boosting the entrepreneurial spirit – A structural model. *Lucrări Științifice*, 61(1), 163-166.
https://repository.uaiasi.ro/xmlui/bitstream/handle/20.500.12811/611/LSA_v.61_nr.1_Boosting....pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Szanyi-Gyenes, X., & Almási, A. (2021). A vezető szerepe a kis- és közepes vállalkozások sikerességében. *Vezetéstudomány*, 52(3), 40-52.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2021.03.04>
- Tecau, A. S. (2016). The role of international internships conducted during academic studies in development of entrepreneurial skills. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series V: Economic Sciences*, 9(58), 169-176. http://webbut2.unitbv.ro/bulletin/Series%20V/2016/BULETIN%20I%20PDF/20_Tecau%20A.pdf
- Terzaroli, C. (2019). Entrepreneurship as a special pathway for employability. new directions for adult and continuing education. *Fostering Employability in Adult and Higher Education: An International Perspective*, 163, 121-131.
<https://doi.org/10.1002/ace.20346>
- Vega-Gómez, F. I., González, F. J. M., Mera, A. C., & Pérez-Mayo, J. (2020). Antecedents of entrepreneurial skills and their influence on the entrepreneurial intention of academics. *SAGE Open*, 10(2), 1–14.
<https://doi.org/10.1177/2158244020927411>
- Yıldırım, F., Trout, I. Y., & Hartzell, S. (2019). How are entrepreneurial intentions affected by emotional intelligence and creativity? *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 27(1), 59–65.
<https://doi.org/10.3311/PPso.12619>